



Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej w Poznaniu

Warsztaty edukacyjne dotyczące przedsiębiorczości społecznej pn.

„Przedsiębiorczość społeczna – kariera z pasją”

Materiały dla uczestników

„Podmioty w Ekonomii Społecznej”

Autorki: Karolina Krawiec, Joanna Kalińska

SPIS TREŚCI

Wstęp do wyjaśnienia pojęcia podmiotów ekonomii społecznej	6
Przedsiębiorstwo społeczne	7
Typy podmiotów ekonomii społecznej.....	11
Podstawy prawne ekonomii społecznej i jej podmiotów	15
Charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej	17
Przykład z regionu - Stowarzyszenia	20
Przykład z regionu – fundacja	24
Przykład z regionu – spółdzielnia socjalna	27
Przykład z regionu - ZAZ	30
Przykład z regionu - KIS	31
Przykład z regionu - CIS	34
Przykład z regionu – WTZ.....	37
Przykład z regionu – spółka z o.o non - profit.....	39
Zbiór przydatnych publikacji i stron www.....	40
Spis ilustracji:.....	45
Bibliografia:	46

WARSZTAT II
PODSTAWY EKONOMII
SPOŁECZNEJ

Warsztat II	podmioty ekonomii społecznej
Czas trwania	4 h
Forma zajęć	Wykład, dyskusja
Cele warsztatu	<p>Celem warsztatu jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> •zapoznanie słuchaczy z najważniejszymi pojęciami dotyczącymi podmiotów ES •wskazanie najważniejszych pojęć, definicji związanych z przedsiębiorczością społeczną, przedsiębiorstwem społecznym, podmiotem ES •wskazanie typów podmiotów ES oraz podstawowych aktów prawnych związanych z ES
Słowa kluczowe	Przedsiębiorstwo społeczne, kryteria ekonomiczne i społeczne, podmioty ekonomii społecznej, stowarzyszenie, fundacja, spółdzielnia socjalna, ZAZ, WTZ, CIS, KIS, podstawy prawne ekonomii społecznej, praca w podmiotach ekonomii społecznej

WSTĘP DO WYJAŚNIENIA POJĘCIA PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Istota podmiotu gospodarki społecznej wskazuje na ekonomiczny charakter przedsięwzięcia, z drugiej zaś na społeczne aspekty działania podmiotów gospodarki społecznej [Miżejewski C., 2008, s. 13]. Ucieklak – Jeż i Kulesza [2013, s.16] wskazują, że podmioty ekonomii społecznej, bez względu na obszar geograficzny na jakim działają posiadają charakterystyczną, wspólną cechę działalności tj.:

„zyski wypracowane z działalności gospodarczej muszą być uspołecznione, muszą pozostawać w tych organizacjach i być przeznaczane na dalsze inwestowanie dla dobra członków”

PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE

Zanim przejdziemy do omawiania typów podmiotów występujących w polskiej ekonomii społecznej warto wyjaśnić pojawiające się bardzo często w literaturze pojęcie „przedsiębiorstwa społecznego” [zwane dalej PS].

Przedsiębiorstwo społeczne - według Komisji Europejskiej jest to przedsięwzięcie, które charakteryzuje się społecznym celem działalności.

Natomiast sama formuła działalności jest bliska tradycyjnym przedsiębiorstwom. Wypracowana z działalności nadwyżka jest więc przeznaczana na realizację działań społecznych. Według KE nie ma znaczenia, czy działania te służą interesom członków danego podmiotu, czy też szerszej społeczności.

Definicja, która została uwzględniona w **KPRES** przyjętym 12.08.2014 r., wskazuje, że:

Jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym. Celem prowadzonej przez to przedsiębiorstwo działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (...) lub świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej. Warunkiem jest jednoczesna realizacji celów prozatrudnieniowych (...) oraz nie rozdzielanie zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców. Zysk lub nadwyżka muszą być przeznaczone na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną (...) lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo.

Kolejno **KPRES** wskazuje, że niniejsze przedsiębiorstwo jest zarządzane na zasadach demokratycznych lub co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników lub osób zaangażowanych. Ciekawym warunkiem jest limity dotyczące wynagrodzenia kadry zarządzającej [KPRES, 2014, s. 28].

Najpopularniejszą definicją przedsiębiorstwa społecznego jest, zaproponowana w 1996 roku, formuła przedstawiona przez Europejską Sieć Badawczą EMES. Wskazuje ona, jakie cechy powinno posiadać wzorcowe/ idealne przedsiębiorstwo społeczne:



Według wspomnianej sieci **EMES** definicja przedsiębiorstwa społecznego składa się z:

- 4 kryteriów ekonomicznych,
- 5 kryteriów społecznych.

Kryteria ekonomiczne

1. Stała działalność - produkcja dóbr i/usług, sprzedaż
2. Wysoki stopień autonomii działania
3. Ponoszenie ryzyka ekonomicznego
4. Istnienie min. liczby płatnego personelu

Kryteria społeczne

1. Działalność ukierunkowana na wsparcie i rozwój społeczności lokalnej
2. Lokalny charakter działalności
3. Demokratyczne zarządzania [1 miejsce = 1 głos]
4. Odbiorcy usług są reprezentowani/ uczestniczą w strukturach przedsiębiorstwa
5. Ograniczona dystrybucja zysków

Celem ekonomicznym działalności PS jest produkcja rozmaitych dóbr i/lub sprzedaż usług. Z założenia taka inicjatywa jest dobrowolnie zakładana przez jakąś grupę, i przez nią jest zarządzana. Członkowie grupy mają prawo głosu i prawo do własnego stanowiska, które może skutkować chęcią wyjścia z organizacji. To właśnie ta grupa, która podjęła się utworzenia PS ponosi ryzyko ekonomiczne związane z jego działalnością. Dlatego też istotne działanie PS uzależnione jest od nakładów członków i pracowników. Istotnym warunkiem funkcjonowania PS jest istnienie minimalnego personelu płatnego. Oczywiście nie wyklucza to również bazowania na zasobach finansowych i pozafinansowych oraz na pracy płatnej i społecznej.

Jako główny cel społeczny prowadzenia PS wskazuje się działania związane ze wsparciem i rozwojem społeczności lokalnej. Jednym z zasadniczych celów przedsiębiorstw społecznych jest produkcja dóbr i usług, które nie są zaspokajane ani przez rynek ani przez państwo. Istotną cechą działalności jest lokalny charakter oraz wspólny wysiłek angażujących się obywateli. W literaturze bardzo mocno podkreślana jest zasada „1 miejsce – 1 głos”. Oznacza to, że decyzje w PS podejmowane są wspólnie z innymi udziałowcami. Przedsiębiorstwo takie ma partycypacyjny charakter. Jest to równoznaczne z tym, że użytkownicy usług reprezentują i uczestniczą w ich strukturach. Bardzo ważnym kryterium społecznym prowadzenie PS jest ograniczona dystrybucja zysków – w takich przedsięwzięciach nie jest najważniejsza maksymalizacja zysków lecz rozwiązywanie problemów danej społeczności.

TYPY PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

W tym miejscu warto skupić się na tym, jaką strukturę posiadają polskie podmioty gospodarki społecznej i jakie są uwarunkowania prawne ich działalności. Wśród tradycyjnych podmiotów wymienić możemy:

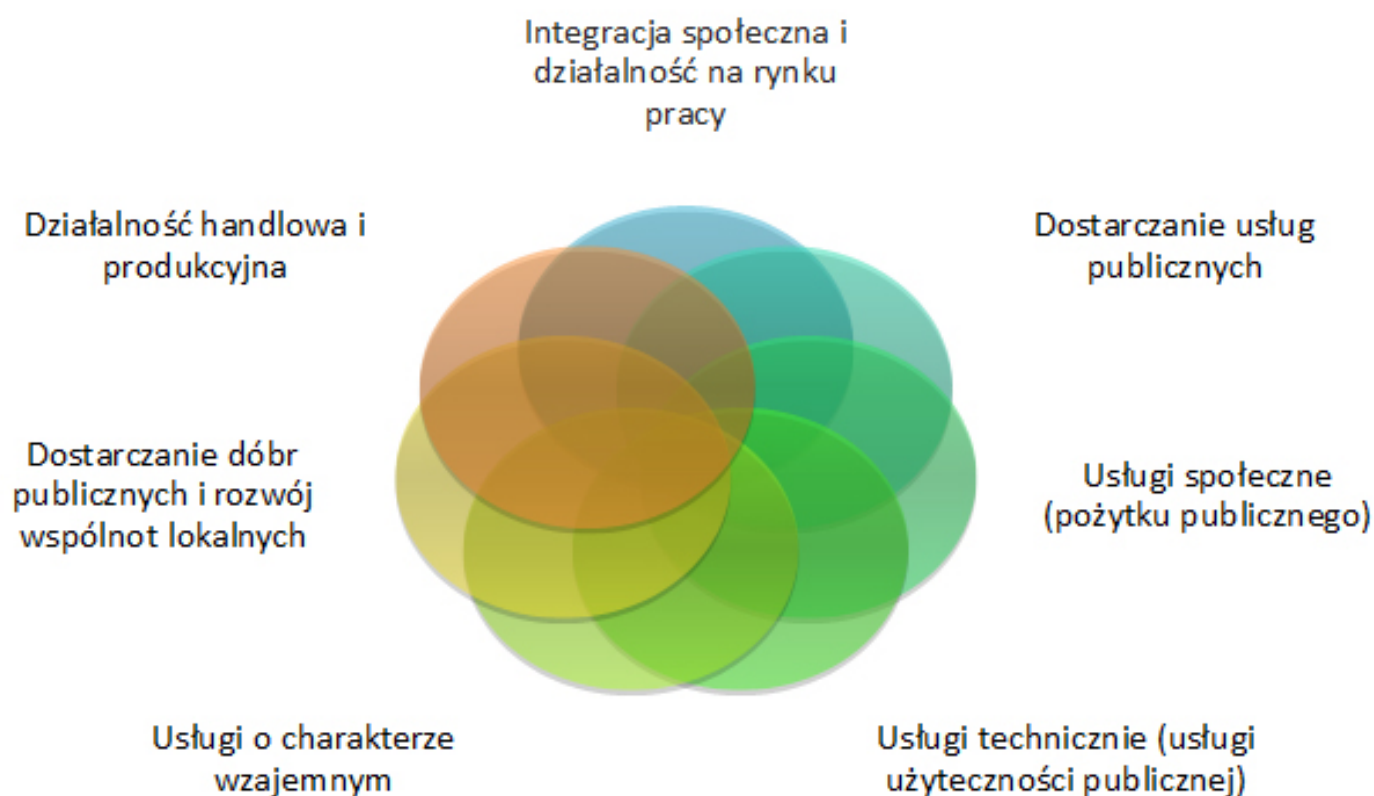
- **stowarzyszenia,**
- **fundacje,**
- **spółdzielczość**

Należy również wymienić nowe formy, takie jak:

- **spółdzielnie socjalne,**
- **zakłady aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych (tzw. ZAZ-y),**
- **kluby integracji społecznej dla grup długotrwale wykluczonych z rynku pracy (tzw. KIS-y),**
- **centra integracji społecznej dla grup długotrwale wykluczonych z rynku pracy (tzw. CIS-y),**
- **warsztaty terapii zajęciowej (tzw. WTZ-y)**
- **partnerstwa lokalne, klastry podmiotów lokalnych (sieci firm społecznych)**

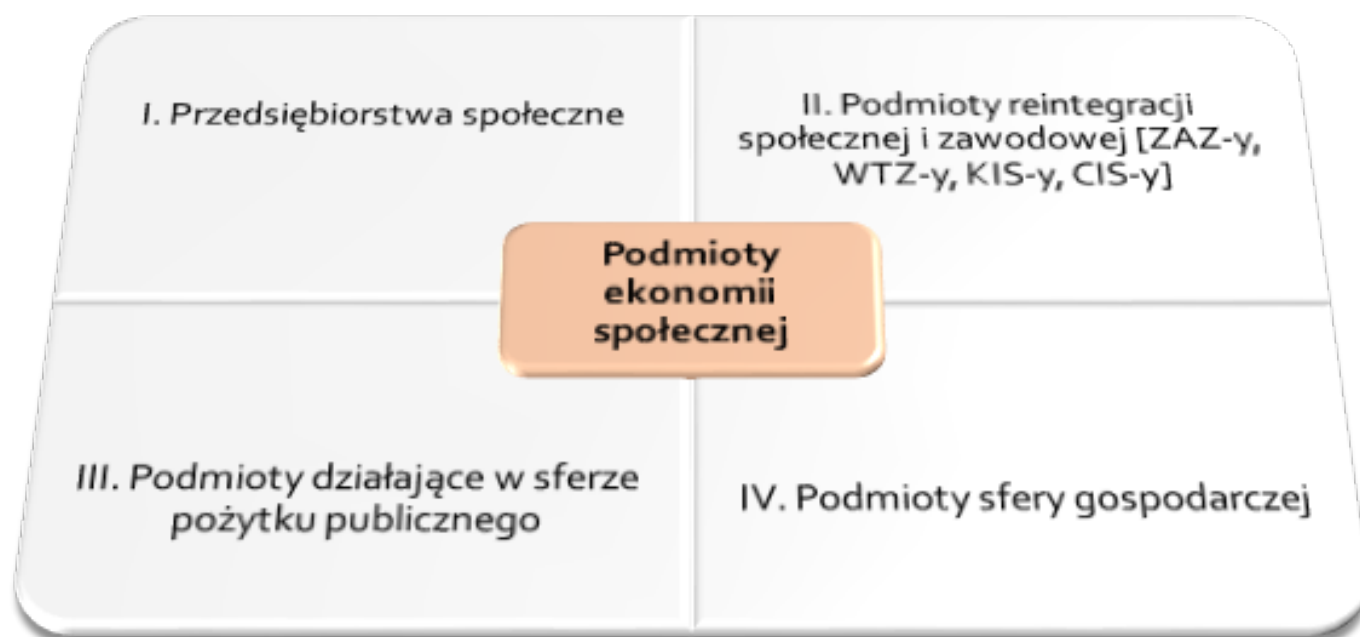
12

Przedsiębiorstwa społeczne mogą pełnić bardzo różnorodne funkcje i działać w wielu obszarach, tj.:



Rysunek 1 Obszar działania PS

KPRES [2014, s. 26-27] podkreśla, że podmioty te można podzielić na cztery obszary:



Pierwszy obszar to **przedsiębiorstwa społeczne**, które są fundamentem ekonomii społecznej.

13

Obszar drugi stanowią **podmioty reintegracji społecznej i zawodowej** osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. ZAZ-y, WTZ-y, CIS-y, KIS-y. Podmioty działające w tej formie nie mogą być określane mianem przedsiębiorstwa społecznego. Ich celem jest jedynie przygotowywanie do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym. Mogą być również prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne. Trzeci obszar stanowią podmioty działające w sferze pożytku publicznego. Prowadzą one działalność ekonomiczną i zatrudniają pracowników. Cel ich działalności nie może być oparty na ryzyku ekonomicznym. W grupie tej znajdujemy organizacje pozarządowe, które prowadzą działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego. Organizacje te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi pod warunkiem podjęcia działalności gospodarczej w pewnym zakresie, oraz podjęcia zobowiązania statutowego odnośnie dystrybucji zysku.

Ostatni czwarty obszar stanowią **podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były w związku z realizacją celu społecznego. Dla tych podmiotów, leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Nie posiadają one wszystkich cech przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:

- **organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;**
- **Zakłady Aktywności Zawodowej [widnieją w dwóch kategoriach – jako podmioty reintegracyjne oraz jako podmioty gospodarcze];**
- **spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;**
- **pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym [KPRES, 2014, s. 27].**

Jako osobną grupę należy wymienić ruchy nieformalne, takie jak ruchy sąsiedzkie, czy też miejskie, które są coraz bardziej popularne.

PODSTAWY PRAWNE EKONOMII SPOŁENCZEJ I JEJ PODMIOTÓW

Jednym z podstawowych aktów prawnym, które dają podstawy do funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej w Polsce jest **Konstytucja RP z 1997 r.** w szczególności istotny jest jej art. 65 ust.5, który mówi, że:

„WŁADZE PUBLICZNE PROWADZĄ POLITYKĘ ZMIERZAJĄCĄ DO PEŁNEGO, PRODUKTYWNEGO ZATRUDNIENIA POPRZECZ REALIZOWANIA PROGRAMÓW ZWALCZANIA BEZROBOCIA, W TYM ORGANIZOWANIE I WSPIERANIE PORADNICTWA I SZKOLENIA ZAWODOWEGO ORAZ ROBÓT PUBLICZNYCH PRAC INTERWENCYJNYCH”

Kolejny istotny artykuł to art. 69, który stanowi o tym, że:

„OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM WŁADZE PUBLICZNE UDZIELAJĄ, ZGODNIE Z USTAWĄ, POMOCY W ZABEZPIECZENIU EGZYSTENCJI, PRZYSPOSOBIENIU DO PRACY ORAZ KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ”

15

Konstytucja RP, jest swoistym punktem wyjścia, natomiast szczegółowe unormowania zawierają ustawy i inne akty prawne dotyczące konkretnych obszarów:

- ✓ Prawo spółdzielcze z dnia 16 września 1982 r. w szczególności Dział V ustawy „Spółdzielnie socjalne”
- ✓ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
- ✓ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym
- ✓ Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy
- ✓ Ustawa z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych
- ✓ Ustawa z dnia 19 listopada 1999 prawo o działalności gospodarczej
- ✓ Ustawa z dnia 23 grudnia 1999 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- ✓ Ustawa z dnia 9 lipca 2003 o zatrudnianiu pracowników tymczasowych
- ✓ Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej

- ✓ Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 zmieniająca ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych i ustawę i zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw
- ✓ Ustawa z dn. 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym
- ✓ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej
- ✓ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej zmieniające rozporządzenie w sprawie zakładów aktywności zawodowej z dnia 18 czerwca 2003
- ✓ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego z dnia 4 sierpnia 2003
- ✓ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy w sprawie wzorów dokumentów niezbędnych do utworzenia spółdzielni socjalnej
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania z dnia 27 grudnia 2005
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 listopada 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu dokonywania refundacji ze środków Funduszu Pracy kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego, przyznawania bezrobotnemu środków na podjęcie działalności gospodarczej oraz form zabezpieczenia zwrotu otrzymanych środków
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 maja 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania, oprocentowania, spłaty, rozkładania na raty i umarzania pożyczek dla osób niepełnosprawnych
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2007 r. w sprawie określenia wzorów zaświadczeń dołączanych do wniosku o wpis spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego.

Istnieją jeszcze **akty prawnych o charakterze ponadnarodowym**, które należy w tym miejscu wymienić:

- ✓ Konwencja Nr 159 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych przyjęta w Genewie dnia 20 czerwca 1983 r. (ratyfikowania przez Polskę w 2005 r.)
- ✓ Wspólnotowa Karta Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników (jest jedynie deklaracją, nie ma mocy prawnej)
- ✓ Dyrektywa Rady Unii Europejskiej 2000/78/WE z 2 listopada 2000 r. w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania przy zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu

CHARAKTERYSTYKA PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Jako pierwsze zostaną omówione dwie podstawowe formy organizacji pozarządowych – stowarzyszenie i fundacja.

Stowarzyszenie [rejestrowe]

Zgodnie z definicją art. 2 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – **Prawo o stowarzyszeniach** stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Stowarzyszenie samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności. Stowarzyszenie opiera swoją działalność na pracy społecznej członków; do prowadzenia spraw może zatrudniać pracowników. W Polsce Ustawa „Prawo o stowarzyszeniach” reguluje podstawowe zasady i reguły tworzenia i prowadzenia działalności przez stowarzyszenia.

Aby założyć stowarzyszenie konieczne jest co najmniej piętnaście osób. Osoby te spotykają się i uchwalają statut, wybierają komitet założycielski. Wybrany Komitet założycielski ma obowiązek złożyć do sądu rejestrowego wniosek o rejestrację. Do wniosku należy dołączyć:

- **statut,**
- **listą założycieli zawierającą imiona i nazwiska, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania wraz z podpisami,**
- **protokół z wyboru komitetu założycielskiego,**
- **adres tymczasowej siedziby stowarzyszenia.**

18

Rolą Komitetu założycielskiego jest doprowadzenie do powstania stowarzyszenia. W momencie zakończenia procedury rejestracji Komitet przestaje istnieć. Stowarzyszenie uzyskuje osobowość prawną i może rozpocząć działalność z chwilą wpisania do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji Krajowego Rejestru Sądowego. Tego rodzaju wpis jest wolny od opłat sądowych. Stowarzyszenie musi także uzyskać numer NIP.

Zgodnie z art. 11 stowarzyszenie musi posiadać trzy organy: walne zebranie członków, zarząd oraz organ kontroli wewnętrznej. Inne organy są fakultatywne. Walne zgromadzenie odpowiedzialne jest za podejmowanie decyzji, w formie uchwał, w sprawach, w których statut nie określa właściwości władz stowarzyszenia. Statut stowarzyszenia określa sposób i częstotliwość odbywania zgromadzeń, kworum oraz większość wymagana do podjęcia uchwały. Zarząd uprawniony do kierowania sprawami i reprezentowania stowarzyszenia na zewnątrz. Natomiast organ kontroli wewnętrznej oraz zasady jego działania powinny być uregulowane w statucie.

Stowarzyszenie rejestrowe może prowadzić bardzo szeroką działalność statutową (czyli działalność społeczną, która jest sformułowana w statucie jako cel działania organizacji) może być ona prowadzona w formie nieodpłatnej i odpłatnej działalności pożytku publicznego. Dodatkowo może uruchomić działalność gospodarczą, która służy pozyskiwaniu funduszy na cele statutowe. Stowarzyszenie takie może prowadzić działalność akcyjną, opierając się na pracy społecznej członków i wolontariuszy, ale też może być stale działającą organizacją, mającą biuro i zespół pracowników.

Ponadto ma możliwość pozyskiwania funduszy na działalność w takiej formie jak: przyjmowanie darowizn, ubieganie się o dotacje od administracji publicznej, organizowanie zbiórek publicznych, pozyskiwanie nawiązek, spadków czy środków z 1%. Stowarzyszenie rejestrowe korzysta też ze zwolnienia z podatku dochodowego, jeśli jego cele mieszczą się w zwolnieniu opisanym w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych [Krawczyk A., 2013, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/852620.html>].

W tym miejscu warto jeszcze dodać kilka słów wyjaśniające pojęcie stowarzyszenie zwykłego. Jest to uproszczona forma stowarzyszenia. Aby go utworzyć wystarczą jedynie 3 osoby. Muszą one uchwalić regulamin działania i wybrać swojego przedstawiciela. We właściwym starostwie powiatowym zgłaszają pisemnie swoje powstanie. Jeśli w ciągu 30 dni nie zostanie wydany zakaz działania takiego stowarzyszenia to może ono swobodnie działać. Niestety stowarzyszenie takie nie może prowadzić działalności gospodarczej i odpłatnej. Nie może ponadto ubiegać się o status OPP a także przyjmować dotacji, darowizn czy prowadzić zbiórek publicznych.

PRZYKŁAD Z REGIONU - STOWARZYSZENIA

Stowarzyszenie Wszyscy Ludzie Dobrej Woli [www.wldw.info]



Rysunek 2 Stowarzyszenie Wszyscy Ludzie Dobrej Woli

Jest zrzeszeniem grupy osób, członków rodzin, przyjaciół i osób niepełnosprawnych po kryzysach psychicznych. Zostało powołane w celu udzielania wszelkiej możliwej pomocy osobom niepełnosprawnym po kryzysach psychicznych oraz dla przełamania barier społecznych względem osób z zaburzeniami psychicznymi. Głównym celem stowarzyszenia jest zapewnienie pracy osobom niepełnosprawnym z zaburzeniami psychicznymi w przedsiębiorstwie społecznym. Hasło przewodnie Stowarzyszenia to „Rehabilitacja poprzez pracę”. W związku z tym Stowarzyszenie pracuje nad otwarciem własnej spółdzielni socjalnej, w której pracę znajdą jego podopieczni. Praca bowiem będzie dla nich najlepszą rehabilitacją. Stowarzyszenie ma pomysł ale brak mu partnera do założenia spółdzielni.



Rysunek 3 Zajęcia z hipoterapii

Którego celem działalności jest pomoc osobom niepełnosprawnym, dotkniętym chorobą, z różnego rodzaju zaburzeniami, specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz zagrożonym wykluczeniem społecznym, popieranie i upowszechnianie hipoterapii jako metody rehabilitacji w wybranych schorzeniach, popieranie i upowszechnianie hipoterapii jako formy korzystnego oddziaływania psychoterapeutycznego, socjoterapeutycznego oraz pedagogicznego, prowadzenie działalności terapeutycznej, sportowej i wychowawczej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.

21



Rysunek 4 Zajęcia z hipoterapii

Stowarzyszenie prowadzi szereg zajęć terapeutycznych takich jak: hipoterapię indywidualną lub grupową, dogoterapię, EEG Biofeedback, neulogopedię, integrację sensoryczną, terapię pedagogiczną, rehabilitację ruchową. Kadre Stowarzyszenia stanowią wolontariusze ale również jest zatrudniona grupa specjalistów. Wśród nich są: hipoterapeuta, oligofrenopedagog, dogoterapeuta, rehabilitant, trener biofeedback, logopeda, neurologopeda, terapeuta integracji sensorycznej, instruktor jazdy konnej.

Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem Oddział Terenowy w Koninie Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności [<http://ptwzk.org/>]



Rysunek 5 Sprzątanie - PTWZK

Działalność w regionie Konina i okolic od 1979 roku. Realizując statutowe cele Stowarzyszenia w minionym okresie m.in. zorganizowano turnusy rehabilitacyjne dla ok. 200 osób niepełnosprawnych z całej Polski rocznie. Dodatkowo na stałe, w coroczny harmonogram działania Stowarzyszenia wpisują się imprezy integracyjne w formie: warsztatów tematycznych, plenerów artystycznych, zawodów sportowych, pikników i festiwali rodzinnych, oraz imprez okolicznościowych (mikołajki, andrzejki. Dzień dziecka, spotkania świąteczne itp.) na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

22



Rysunek 6 - Ogrodnik - PTWZK

W toku tych działań na bieżąco nawiązywana jest szeroka współpraca w rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych z innymi organizacjami, samorządami i urzędami. Stowarzyszenie zatrudnia kadrę, która pracuje w stowarzyszeniu oraz jego strukturach terenowych: Warsztatach Terapii Zajęciowej w Sadlnie - dla 25 osób niepełnosprawnych oraz w Świetlicy Środowiskowej „Pątnów” - dla 40 dzieci z miasta Konina.

Fundacja

Zgodnie z art. 1 **Ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach**, fundacja może być ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska i zabytków. Art. 2. 1. Tejże ustawy stanowi, że fundacje mogą tworzyć osoby fizyczne bądź osoby prawne. Warunkiem jest, mówi o tym ppkt. 2, że siedziba fundacji powinna znajdować się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Realizacja wskazanych powyżej celów oparta jest na majątku przekazanym przez fundatora. Szczególnym przypadkiem jest fundacja non profit czyli taka która nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku w ramach prowadzonej działalności.

Fundację zakłada Fundator, który wskazuje cel oraz składniki majątkowe przeznaczone na realizację niniejszego celu. Oświadczenie Fundatora/ Fundatorów musi być złożone w formie aktu notarialnego. Następnie ustalany jest jej statut. Uzyskuje ona osobowość prawną z chwilą wpisania do rejestru fundacji. Wcześniej jednak konieczne jest rejestracja w KRS.

Fundacja zobowiązana jest do posiadania numerów NIP i REGON. Organami fundacji są zarząd fundacji, którego zadaniem jest reprezentowanie jej na zewnątrz. Kolejnym organem może być rada fundatorów, która istnieje tylko wtedy gdy jest więcej niż jeden fundator. W jej skład mogą wchodzić tylko fundatorzy. Rada fundacji [komisja rewizyjna] – po raz pierwszy jest powoływana przez fundatorów. Sposób jej działania wraz z kompetencjami winny być uwzględnione w statucie. Kolejny z organów – rada programowa – ma za zadanie pełnienie funkcji doradczych. Często rady programowe powoływane są na potrzeby jakiegoś konkretnego zadania prowadzonego przez fundację.

Fundacja prowadzi działalność statutową zgodną ze statutem, w którym wymienione są cele działalności fundacji i sposoby ich realizacji. Działalność statutowa nie może być nastawiona na zysk, czyli nie może być to działalność gospodarcza. Działalność gospodarcza jest bowiem w organizacji działalnością pomocniczą. W fundacji, konkretne działania/ zadania mogą być realizowane zarówno w ramach nieodpłatnej, jak i odpłatnej działalności. Fundacja może także posiadać status organizacji pożytku publicznego, czyli pozyskiwać środki z 1% oraz może prowadzić działalność gospodarczą. Warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej jest przewidzenie jej w statucie. Ponadto muszą być wydzielone środki majątkowe w wysokości co najmniej 1000 zł przeznaczone na taką działalność. Fundacja musi zarejestrować się w rejestrze przedsiębiorców prowadzonym przez KRS a poza tym działalność gospodarcza musi mieć charakter pomocniczy wobec działalności głównej - statutowej. Podsumowując działalność gospodarcza może być jedynie środkiem do realizacji celów statutowych.

PRZYKŁAD Z REGIONU - FUNDACJA

Fundacja ARTiFAKT [www.ceramikawanat.pl] – podstawowym celem działania Fundacji jest działanie na rzecz kultury, sztuki i edukacji w Polsce i zagranicą, inicjowanie, wspieranie i promowanie dostępu do edukacji artystycznej dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych a także tworzenie, wspieranie i promowanie projektów artystycznych, badawczych i edukacyjnych. Fundacja prowadzona jest przez p. Ewę Wanat, która jest pasjonatką rzeźby. Parę lat temu udało jej się otworzyć własną pracownię ceramiki i rzeźby, która pierwotnie miała być jedynie miejscem realizowania własnej działalności artystycznej.



Rysunek 7 Warsztaty ceramiczne

Dzięki połączeniu pasji oraz działalności Fundacji, okazało się, że pracownia zaczęła skupiać wokół siebie dzieci, młodzież, dorosłych, którzy pragnęli doświadczyć magii twórczej. Pracownia organizuje szereg warsztatów, które mają na celu wszechstronny rozwój osobowości, kształtowania zdolności manualnych i umiejętności posługiwania się środkami plastycznymi.



Rysunek 8 - Warsztaty Ceramiczne

Warsztaty skierowane są dla różnych grup wiekowych. Prowadzi również zajęcia dla przedszkoli – stacjonarne i wyjazdowe; imprezy typu „Twórcze Świątowanie”, czy też kursy i szkolenia dla grup zorganizowanych. Wszystko to można dostać za naprawdę niewielkie pieniądze. O komfort uczestników szkoleń dba grupa pracowników Fundacji – wysoko wykwalifikowana kadra instruktorska. Współpracują z nią również doświadczeni animatorzy kultury a także artyści.

Fundacja im. Doktora Piotra Janaszka PODAJ DALEJ [www.podajdalej.lm.pl]

- głównym celem działania fundacji aktywizacja osób niepełnosprawnych. PODAJ DALEJ to zgrana grupa sprawnych i niepełnosprawnych osób myślących pozytywnie. Tworzących OPP. Usamodzielniają osoby niepełnosprawne i angażują ich otoczenie oraz społeczności lokalne. Wsparcie Fundacji obejmuje aktywizację społeczną, zawodową i życiową. Dążą do pełnego udziału osób niepełnosprawnych we wszystkich sferach życia.



Rysunek 9 Zajęcia na basenie

Fundacja im. Doktora Piotra Janaszka PODAJ DALEJ prowadzi Centrum Wolontariatu, które jest członkiem Sieci Centrów Wolontariatu w Polsce. Fundacja zatrudnia kilka osób, które aktywnie działają w obszarze reintegracji osób niepełnosprawnych. Ponadto Fundacja tworzy nowe miejsca pracy. Dla przykładu z jej inicjatywy powstała **Spółdzielnia Socjalna „Blues Hostel”**.

Spółdzielnia socjalna

Zgodnie z art. 5 pkt. 1 Ustawy o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna to zrzeszenie minimum 5 osób fizycznych [lub 2 osób prawnych]. Zgodnie z pkt. 2 tego paragrafu spółdzielnia powinna liczyć nie mniej niż pięciu i nie więcej niż pięćdziesięciu członków. Artykuł 4 pkt. 1, ppkt. 1-3 tejże ustawy wskazuje, że spółdzielnia może być założona przez osoby bezrobotne, wykluczone społecznie [lub zagrożone wykluczeniem], osoby niepełnosprawne. Warunkiem jest aby te osoby posiadały pełną zdolność do czynności prawnych. Natomiast w pkt. 2 niniejszego artykułu zawarto informację, że spółdzielnia może być również utworzona przez inne osoby niż wskazane wyżej, pod warunkiem, że ich liczba nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli. Spółdzielnię socjalną mogą również zakładać organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego, czy też kościelne osoby prawne.

Bardzo ważną cechą spółdzielni jest przedmiot jej działalności. Jest nim prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Artykuł 2, pkt. 2, ppkt. 1-2 wskazują na priorytetowe obszary działania spółdzielni.

Tak więc spółdzielnia działa:

- a) na rzecz społecznej reintegracji swoich członków, czyli prowadzi działania, których celem jest odbudowanie i podtrzymywanie umiejętności uczestniczenia w życiu społecznym i pełnienia ról społecznych;**
- b) na rzecz zawodowej reintegracji poprzez odbudowanie i podtrzymywanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.**

Niniejsze działania NIE SĄ wykonywane w ramach działalności gospodarczej. Spółdzielnia musi być zarejestrowana w KRS. Do wniosku o wpis do KRS należy dołączyć zaświadczenia z Urzędu Pracy o statusie osoby bezrobotnej, zaświadczenia o stopniu niepełnosprawności oraz inne, wymagane zaświadczenia. Ponadto do wniosku należy dołączyć uchwałę organu stanowiącego JST o powołaniu spółdzielni. Spółdzielnia musi posiadać numery NIP i REGON.

Dokumentem określającym cele i zasady funkcjonowania tworzonej spółdzielni jest statut. 26 Organami spółdzielni są walne zgromadzenie, które uchwała statut, ale także powołuje spółdzielnię, wybiera Zarząd, Radę Nadzorczą. Zarząd reprezentuje spółdzielnię na zewnątrz. Rada nadzorcza, przynajmniej 3 osobowa, pełni funkcje kontrolne. Jest jeszcze Walne Zgromadzenie, które jest najwyższym organem spółdzielni. Składa się ze wszystkich członków. Uchwały, które są podejmowane przez Walne Zgromadzenie obowiązują wszystkich członków i wszystkie organy spółdzielni.

Spółdzielnia prowadzi działalność zgodnie z określonym statutem. Obejmuje ona zakres społecznej i zawodowej reintegracji i może być ona wykonywana odpłatnie i nieodpłatnie. Spółdzielnia może też prowadzić nieograniczoną działalność gospodarczą. Wypracowany zysk, zgodnie z art. 10 Ustawy, można przeznaczyć jedynie na zwiększenie funduszu zasobowego – nie mniej niż 40%, cele zawodowej i społecznej reintegracji jej członków – nie mniej niż 40% oraz fundusz inwestycyjny.

Mimo szczytnych celów zakładania spółdzielni socjalnych, w literaturze przedmiotu spotkać można wskazania na istnienie szeregu utrudnień w ich funkcjonowaniu. Jednym z nich są zbyt niskie dotacje o jakie mogą ubiegać się założyciele i członkowie spółdzielni. Jeśli spółdzielnia zostanie zlikwidowana przed upływem roku jej funkcjonowania, konieczny jest zwrot otrzymanych dotacji wraz z odsetkami. Ponadto konieczne jest prowadzenie pełnej księgowości. Mankamentem jest również brak pełnej spójności przepisów o spółdzielniach socjalnych z innymi aktami prawa.



Z Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych wynika, że w Wielkopolsce działa 121 spółdzielni socjalnych.

OpenTechnologies^{pl}

Rysunek 10 OpenTechnologies

PRZYKŁAD Z REGIONU - SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA

W tym miejscu warto przytoczyć przykład spółdzielni socjalnej OpenTechnologies [www.opentechnologies.pl], która aktywnie współpracuje i wspiera Stowarzyszenie Wszyscy Ludzie Dobrej Woli. Spółdzielnia zajmuje się reintegracją zawodową osób niepełnosprawnych. W swojej ofercie ma: usługi informatyczne, takie jak pozycjonowanie stron, promocja sklepów www, reklamy na portalach społecznościowych, czy też tworzenie stron www. Ponadto zajmuje się organizacją szkoleń miękkich, komputerowych, bhp, coachingiem a także sprzątaniem, dozorowaniem, renowacją zabytków, etc. Cała oferta spółdzielni znajduje się na jej stronie internetowej www.opentechnologies.pl.

W spółdzielni pracuje grupa osób, która zajmuje się realizacją powyższych usług. Obecnie OpenTechnologies poszukuje chętnych osób do pracy na stanowiska: do działu call center [40 etatów] oraz grupę „komputeromaniaków”: Webmastera – Joomla cms i red shop Joomla, Application Developer’a. Ponadto poszukiwany jest specjalista ds. marketingu a także osoby na praktyki, którzy będą zaangażowani zdalnie jako młodzi specjaliści ds. e-marketingu.

27



Rysunek 11 Blues Hostel

Spółdzielnia Socjalna „Blues Hostel” – powstała z inicjatywy Fundacji PODAJ DALEJ. Prowadzi działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym [www.blueshostel.pl]. Spółdzielnia zlokalizowana jest na konińskiej Starówce w pobliżu bulwarów nadwarciańskich. Hostel jest czynny przez cały rok, dysponuje 17 miejscami noclegowymi w pięciu pokojach. W każdym pokoju znajdują się wygodne łóżka (pojedyncze, małżeńskie lub piętrowe), przestronne zamykane na klucz szafy, stoliki i krzesła. Goście mają do dyspozycji łazienki w każdym pokoju oraz aneks jadalny i przestronną kuchnię wyposażoną we wszystko, co potrzebne do przygotowania własnych posiłków. Istnieje też możliwość zamawiania śniadań. Bezpłatne WiFi na terenie całego hostelu.

Zakład Aktywności Zawodowej

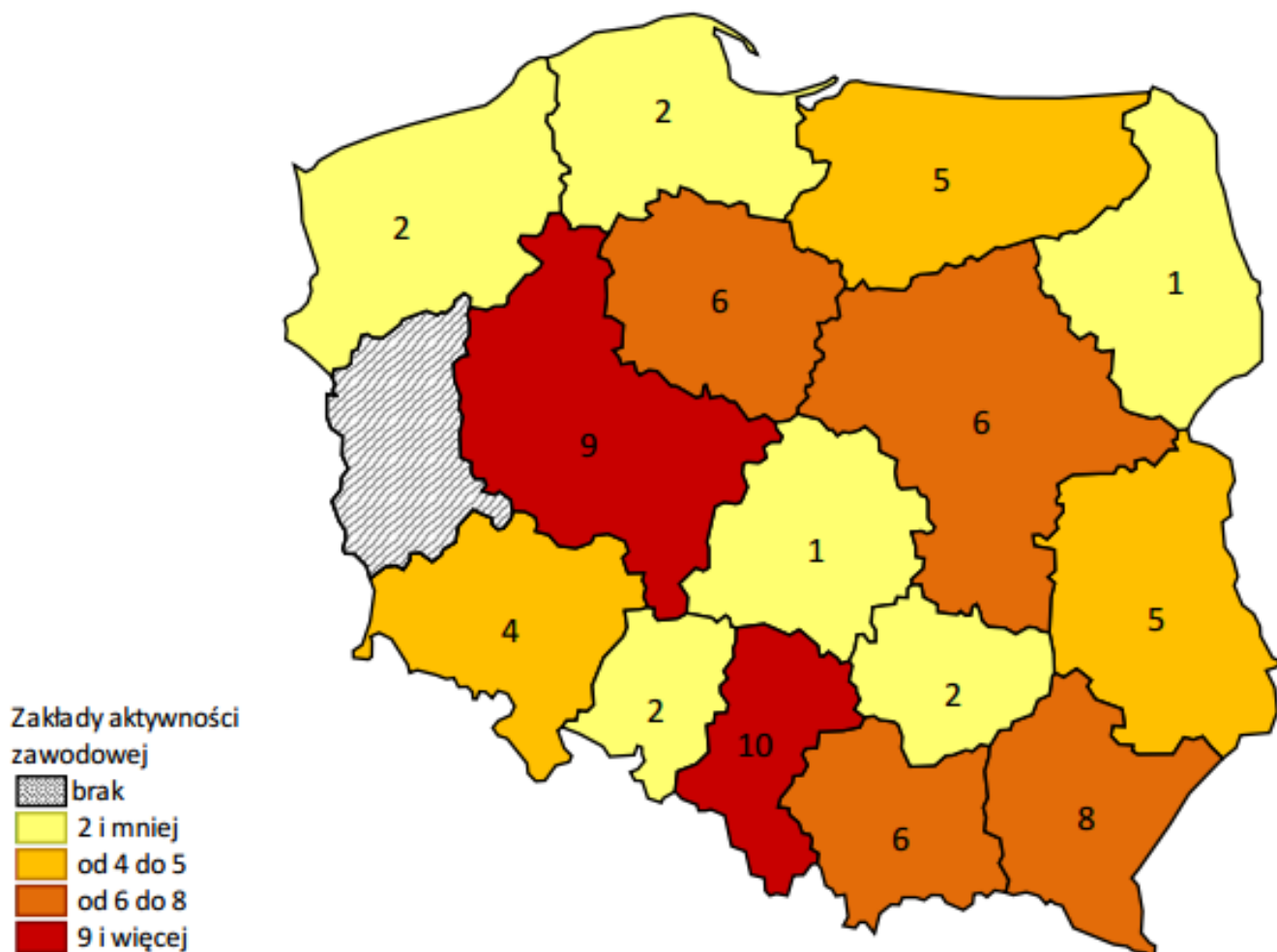
To podmiot zakładany, zgodnie z art. 2 pkt. 1 **Rozporządzenia MPiPS w sprawie zakładania ZAZ**, przez gminę, powiat, fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Aby utworzyć taki zakład należy złożyć we właściwej jednostce samorządu województwa wniosek o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych [PFRON]. Podobna definicja zawarta jest również w art. 29, pkt. 1 Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnieniu osób niepełnosprawnych. Warunkiem wydania zezwolenia na otwarcie ZAZ-u jest posiadanie odpowiedniego wskaźnik osób niepełnosprawnych o znacznym stopniu niepełnosprawności. Ponadto jednostka musi przeznaczać uzyskane dochody na cele określone przez rozporządzenie dot. ZAZ-ów. Obiekty, które będą użytkowane przez zakład pracy muszą odpowiadać przepisom bhp oraz uwzględniając potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk, pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych.

ZAZ prowadzi dwojaką działalność – rehabilitację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych określaną w przepisach jako obsługowo-rehabilitacyjną oraz działalność gospodarczą. Jednostka, która jest podmiotem prowadzącym ZAZ ma obowiązek utworzyć fundusz aktywności. Powstaje on z dochodów z prowadzonej działalności, środków pochodzących ze zwolnień, i in. Zgodnie z art. 15 pkt. 1 środki na nim zgromadzone mogą być przeznaczone na:

- 1. usprawnienia i doposażenia stanowisk pracy osób zaliczanych do grupy znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,**
- 2. poprawę warunków pracy,**
- 3. zakup sprzętu i wyposażenia pomagającego w samodzielnym życiu osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,**
- 4. pomoc w przygotowaniu do pracy poza zakładem i wyrównanie szans w nowym miejscu pracy**
- 5. kształcenie, przekwalifikowanie, szkolenie osób niepełnosprawnych**
- 6. pomoc w przygotowaniu, budowie, remoncie i wyposażeniu indywidualnych i zbiorowych form mieszkalnictwa chronionego. Warunkiem jest, że osoby te nie znajdują oparcie we własnej rodzinie lub usamodzielniają się.**
- 7. Rekreację i uczestnictwo w życiu kulturalnym**
- 8. Pomoc w zaspokajaniu innych potrzeb.**

ZAZ posiada kierownika zakładu, który powołuje zespół programowy. Cytując za art. 13 pkt. 2 Rozporządzenia MPiPS, jego skład mogą wchodzić specjaliści nie będący pracownikami ZAZ-u. Są nimi, w szczególności, doradcy zawodowi, psycholodzy, trenerzy pracy. Zajmują się oni opracowaniem indywidualnych programów rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Obecnie w Wielkopolsce funkcjonuje 9 Zakładów Aktywności Zawodowej. Liczba ta jest stała od 2012 roku.



Rysunek 12 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej według województw w 2012 r.

Źródło: Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r., stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../centra_integracji_spoecznej_2012.pdf

PRZYKŁAD Z REGIONU - ZAZ

Dnia 20 grudnia 2010 r. rozpoczął działalność Zakład Aktywności Zawodowej w Leonowie [www.zazleonow.borekwkp.pl]. Jest to ostatnia tego typu placówka w Wielkopolsce utworzona za pośrednictwem PFRON. Zakład składa się z trzech działów produkcyjnych: pralniczego, reklamowo-poligraficznego oraz montażu.



Celem funkcjonowania ZAZ jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych, zaliczanych do znacznego i umiarkowanego stopnia niepełnosprawności poprzez prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej, przygotowywanie ich do samodzielnego i niezależnego życia adekwatnego do ich możliwości psychomotorycznych. Obecnie ZAZ zatrudnia 35 pracowników niepełnosprawnych oraz 15 pracowników kadry.

Rysunek 13 Produkty ZAZ leonów

Klub Integracji Społecznej

Wyjaśnienie pojęcia Klubu Integracji Społecznej [KIS] zajęła się **Ustawa o zatrudnieniu socjalnym**. W rozdziale 7 tejże ustawy znajdujemy informację, że KIS może być tworzony i prowadzony przez Gminę lub organizację pozarządową prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem. Katalog osób, które mogą uczestniczyć w KIS został przedstawiony już w artykule 1 tejże ustawy. KIS-y zajmują się, w szczególności pomocą w znalezieniu pracy, pracami społecznie użytecznymi, robotami publicznymi, poradnictwem zawodowym oraz działalnością samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych. Uczestnictwo w KIS-ie jest dobrowolne pod warunkiem realizowania kontraktu socjalnego. Tworzenie i działalność KIS-ów może być finansowana ze środków europejskich i/ lub ze środków własnych gminy. Jak wspomniano, głównym celem tworzenia KIS jest reintegracja społeczna i zawodowa. Są to działania mające na celu odbudowanie i podtrzymywanie u osoby uczestniczącej w zajęciach umiejętności uczestniczenia w życiu społecznym, pełnienia ról społecznych oraz podtrzymywanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy. KIS-y mogą kierować osoby uczestniczące w zajęciach do CIS-u [Centrum Integracji Społecznej]. W teorii, tak przyjmowana definicja KIS właściwie nie odróżnia tego podmiotu od Centrum

W ujęciu czysto teoretycznym KIS jest podmiotem zbliżonym do CIS. Jednakże, w tym miejscu należy wziąć pod uwagę skalę organizacyjną, reguły i procedury tworzenia, zasady finansowania oraz zasady uczestnictwa w zajęciach. Wynika z nich jednoznacznie, że KIS jest podmiotem mniej sformalizowanym.

Ponadto art. 12. ust.1 pkt 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym wskazuje, że KIS może rozpocząć funkcjonowanie zanim zostanie utworzone CIS.

Obecnie w Wielkopolsce funkcjonuje 26 KIS-ów.

PRZYKŁAD Z REGIONU - KIS

Klub Integracji Społecznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Koninie - został utworzony 1 czerwca 2006 r. Jego zadaniem jest przede wszystkim aktywizacja osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, Klub Integracji Społecznej jest prowadzony przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Koninie. Głównym celem w/w Klubu jest reintegracja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych z terenu miasta Konina.

Programy realizowane w Klubie Integracji Społecznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Koninie:

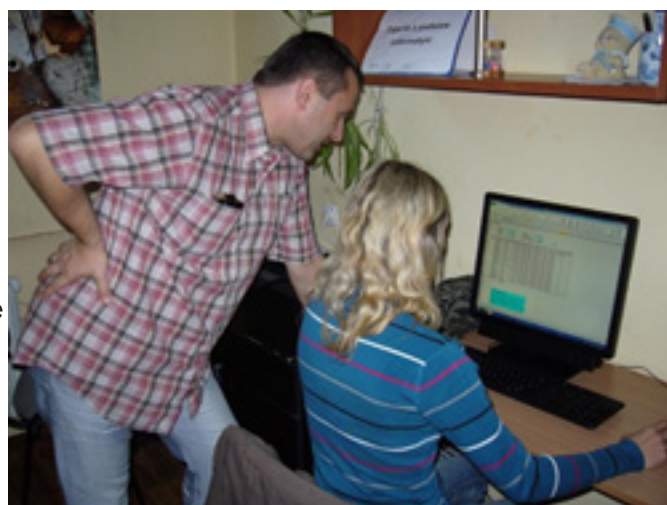


Rysunek 14 Zajęcia dla seniorów

„Złota jesień życia - program zajęć dla seniorów z terenu miasta Konina realizowany w Klubie Integracji Społecznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Koninie w okresie luty 2013 - grudzień 2015r." Celem programu jest zwiększenie możliwości aktywnego uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym i kulturalnym oraz nabycie nowych umiejętności poprzez ukończenie cyklu zajęć w Klubie Integracji Społecznej. Program zajęć dla osób bezrobotnych, w tym dotkniętych konsekwencjami uzależnień realizowany w Klubie Integracji Społecznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Koninie w okresie luty 2013 – grudzień 2015 r.

31

Celem programu jest odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy oraz uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej osób bezrobotnych, w tym dotkniętych konsekwencjami uzależnień poprzez aktywne uczestnictwo i ukończenie cyklu zajęć w Klubie Integracji Społecznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Koninie.



Centrum Integracji Społecznej

Podobnie jak KIS działa w obszarze reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych. Zgodnie z art. 3 **Ustawy o zatrudnieniu socjalnym** jest tworzone przez jednostkę samorządu terytorialnego w formie jednostki budżetowej, samorządowego zakładu budżetowego; lub przez organizację pozarządową. Wniosek o przyznanie statusu Centrum instytucja tworząca składa do właściwego wojewody.

Zgodnie z art. 9 tejże ustawy CIS, w ramach reintegracji zawodowej, może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową. Nie jest to jednakże działalność gospodarcza lecz traktowana jest jako statutowa działalność odpłatna pożytku publicznego. Działalność Centrum jest finansowana z różnych źródeł: dotacji od JST, dochodów z działalności, środków własnych, czy też środków europejskich – w zależności od formy działalności CIS-u.

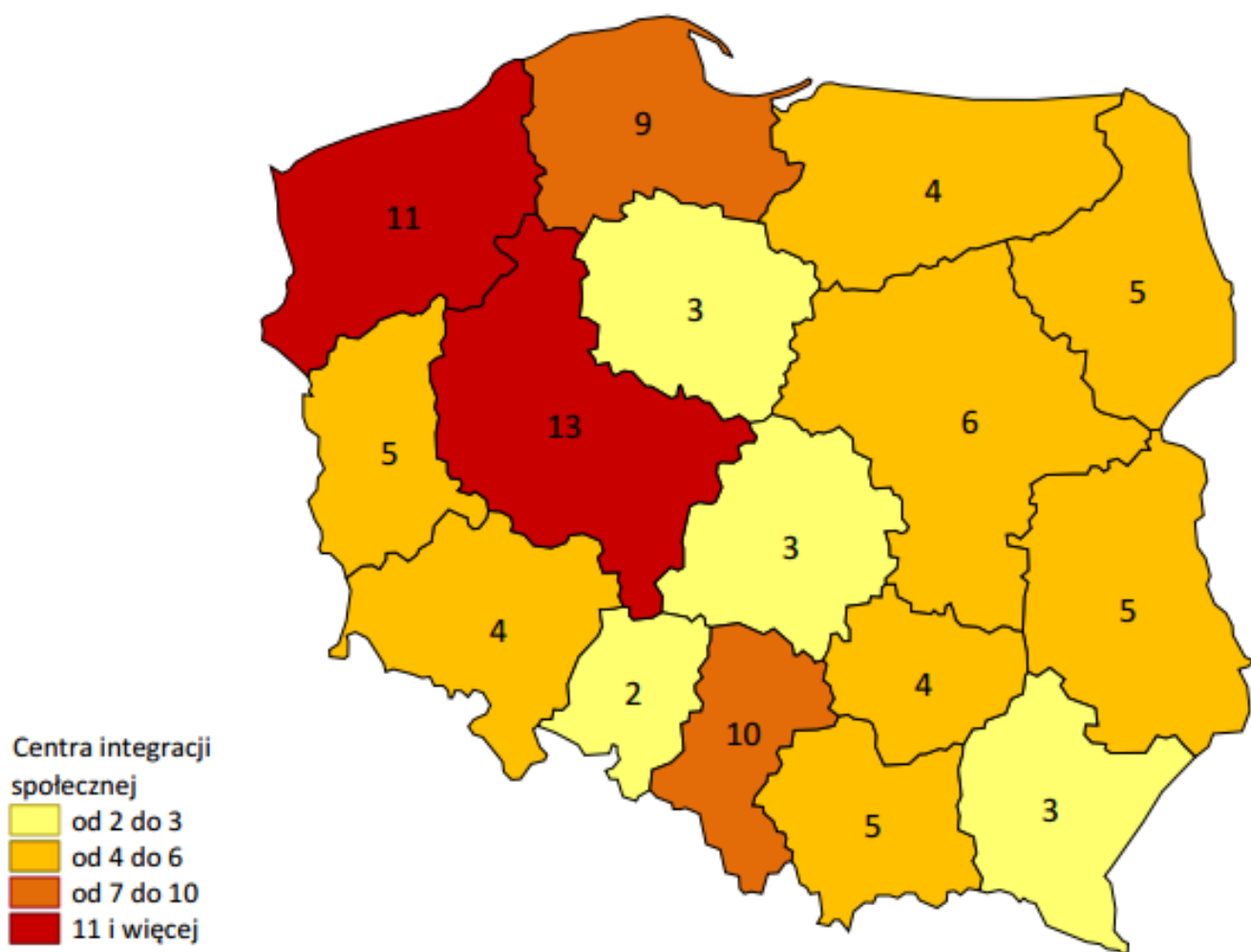
Istotną rzeczą odróżniającą CIS od KIS [oprócz wspomnianej wcześniej skali działalności] jest wypłacanie uczestnikom zajęć w CIS świadczeń integracyjnych oraz motywacyjnej premii integracyjnej. Wysokość wypłacanych środków omówiona jest dokładnie w artykule 15 – podczas okresu próbnego, który trwa 1 miesiąc świadczenie integracyjne wynosi 50% zasiłku dla bezrobotnych. Po okresie próbnym następuje właściwy okres uczestnictwa w zajęciach, który trwa do 11 miesięcy [w uzasadnionych przypadkach może być on przedłużony do maks. 6 mcy]. Świadczenie integracyjne jest wtedy wypłacane, z dołu, w wysokości zasiłku dla bezrobotnych. Uczestnikom CIS-u przysługują dni wolne od zajęć czy też wolne z powodu potwierdzonej przez lekarza choroby. Kiedy uczestnik zajęć charakteryzuje się aktywną postawą i robi postępy w reintegracji społecznej i zawodowej kierownik CIS może przyznać motywacyjną premię integracyjną. Wynosi ona do 20% wyżej wymienionego świadczenia integracyjnego.

Pracownikami Centrum są pracownicy odpowiedzialni za dany rodzaj działalności, oraz za obsługę finansową Centrum; prowadzący zajęcia reintegracji zawodowej i społecznej; pracownicy socjalni; instruktorzy zawodu oraz osoby, które zakończyły uczestnictwo w CIS i na wniosek Kierownika CIS lub pracownika socjalnego zostały skierowane do pracy w nim.

Uczestnik CIS zobowiązany jest do przebywania w nim nie mniej niż 6 h dziennie. Ponadto, podczas zajęć przysługuje mu nieodpłatnie jeden posiłek dziennie. Po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w CIS uczestnik może zostać skierowany do pracy u pracodawcy, w Centrum lub, wspólnie z innymi uczestnikami, podjąć działalność gospodarczą w formie spółdzielni socjalnej.

Obecnie [stan na 2014 rok] w Wielkopolsce funkcjonują 22 CIS-y.

Z poniższego wykresu wynika, że w 2012 roku w Wielkopolsce funkcjonowało 13 CIS. Ponadto była to największa ilość tego typu podmiotów w porównaniu z innymi podmiotami. Do 2014 roku, w Wielkopolsce, liczba ta uległa niemal dwukrotnemu wzrostowi.



Rysunek 16 Rozmieszczenie centrów integracji społecznej według województw w 2012 r.

Źródło: Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r., stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../centra_integracji_spoecznej_2012.pdf

PRZYKŁAD Z REGIONU - CIS

Centrum Integracji Społecznej przy Fundacji Gębiczyn [www.gebiczyn.org]. Zorganizowania i prowadzenia CIS Fundacja podjęła się po wielomiesięcznych przygotowaniach:

- **zdobywaniu środków finansowych,**
- **szkoleniach,**
- **pozyskiwaniu specjalistów, zawiązywaniu porozumień z partnerami społecznymi, instytucjami i samorządami**
- **przygotowaniu miejsc pracy i zajęć dla uczestników.**

Podstawowym zadaniem CIS-u jest niesienie pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, bezrobotnym i nie dającym sobie rady na rynku pracy, poprzez tzw. pracę u podstaw. Na początku uczestnicy zdobywają nowe kwalifikacje w systemie pracy warsztatowej, potem uczestniczą w zajęciach edukacyjnych przygotowujących do zmian w życiu; ćwiczących niezbędne sprawności i umiejętności przygotowania planów rozwoju osobistego, i in. Strukturę organizacyjną CIS tworzą instruktorzy zawodu, psycholog – terapeuta oraz pracownik socjalny. Program reintegracji społecznej i zawodowej Centrum realizowany jest w warsztatach:

- **Remontowo – budowlanym,**
- **Usług leśnych i wikliniarstwa**
- **Ogrodniczym oraz architektury i pielęgnacji zieleni**
- **Gastronomicznym**



Rysunek 17 Plener rzeźbiarski

Warsztat Terapii Zajęciowej

Warsztaty Terapii Zajęciowej są jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Ich działalność jest określona w **ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**. Zgodnie z art. 10 a tejże ustawy WTZ to wyodrębniona organizacyjnie i finansowo placówka, która stwarza osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia pracy, możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej. Realizacja wskazanego celu odbywa się przez zastosowanie różnych technik terapii zajęciowej. Dzięki temu rozwijają się umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej oraz sprawności podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, które wpływają na możliwości podjęcia pracy [art. 10 a pkt.1-2 tejże ustawy].

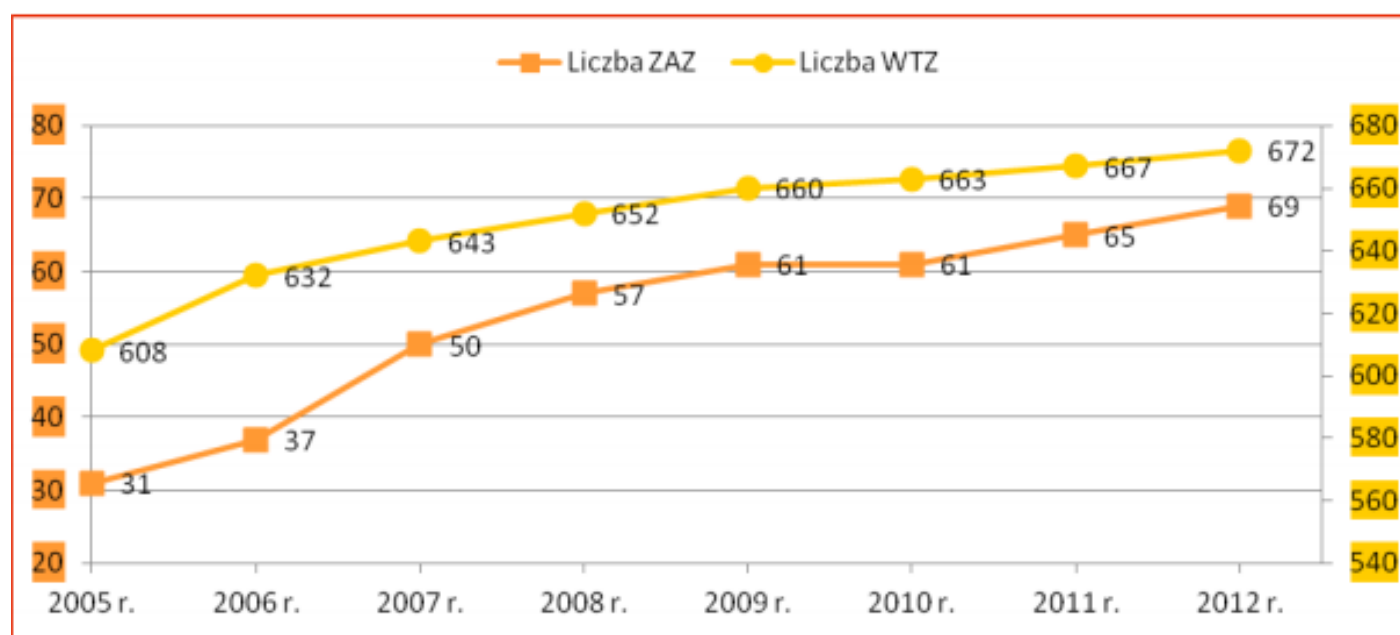
W WTZ działa rada programowa, w której skład wchodzi – kierownik, specjaliści rehabilitacji lub rewalidacji; instruktorzy terapii zajęciowej; psycholog; doradca zawodowy lub instruktor zawodu – w miarę potrzeb. Rada zajmuje się okresowymi ocenami realizacji indywidualnego programu rehabilitacji uczestnika WTZ.

Warsztaty mogą być zakładane i prowadzone przez organizacje pozarządowe [fundacje, stowarzyszenia] lub przez inne podmioty. WTZ są finansowane ze środków PFRON oraz ze środków samorządu powiatowego [co najmniej 10% kosztów działalności].

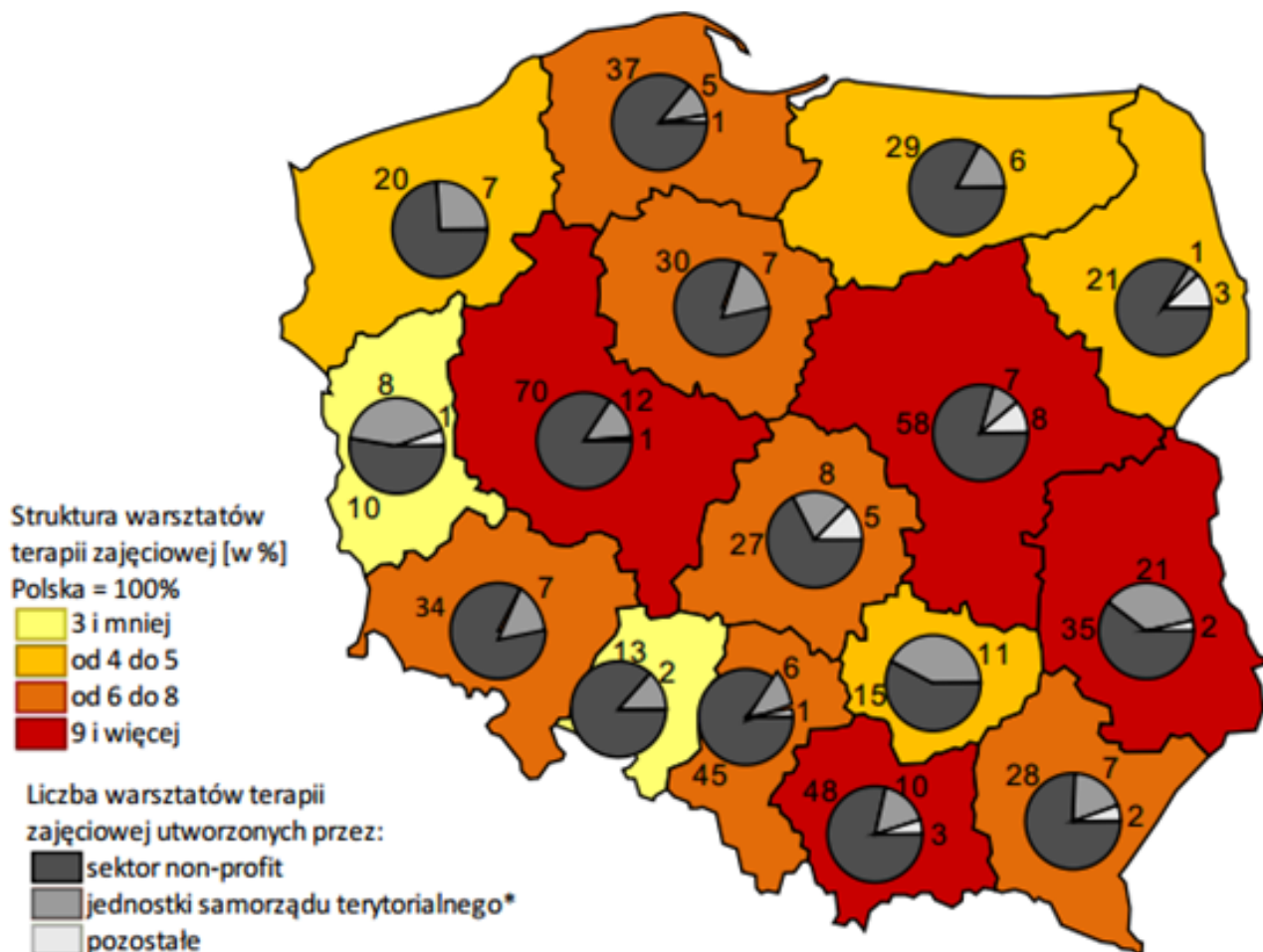
Rozporządzenie **MPiPS z dnia 25 marca 2004 r.** w sprawie warsztatów terapii zajęciowej wskazuje, że Warsztat jest placówką pobytu dziennego. Zajęcia w WTZ trwają nie więcej niż 7 godzin dziennie i 35 godzin tygodniowo. W przypadku ustalenia krótszego niż 35 godzin tygodniowo wymiaru zajęć zmniejsza się proporcjonalnie wysokość dofinansowania. Artykuł 10 tego rozporządzenia wskazuje, że działalność warsztatu jest działalnością o charakterze niezarobkowym. Dochody, które są uzyskiwane ze sprzedaży produktów i usług wykonanych przez uczestników warsztatu, przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z integracją społeczną uczestników.

Osoba będąca uczestnikiem WTZ uczestniczy w treningu ekonomicznym. W związku z tym może otrzymać do swojej dyspozycji środki finansowe w wysokości nieprzekraczającej 20 % minimalnego wynagrodzenia za pracę. Art. 12 pkt. 2 wskazuje, że wysokość środków finansowych oraz ich przeznaczenie indywidualnie dla każdego uczestnika ustala rada programowa warsztatu zgodnie z indywidualnym programem, uwzględniając postanowienia regulaminu organizacyjnego warsztatu.

Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych) pozyskanych ze sprawozdań od wojewodów wynika, że między rokiem 2005 a 2012 liczba ZAZ i WTZ w Polsce stale rośnie.



Rysunek 18 Liczebność WTZ i ZAZ w latach 2005 - 2012



Rysunek 19 Rozmieszczenie WTZ według województwa i rodzaju podmiotu prowadzącego

Źródło: Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r., stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../centra_integracji_społecznej_2012.pdf

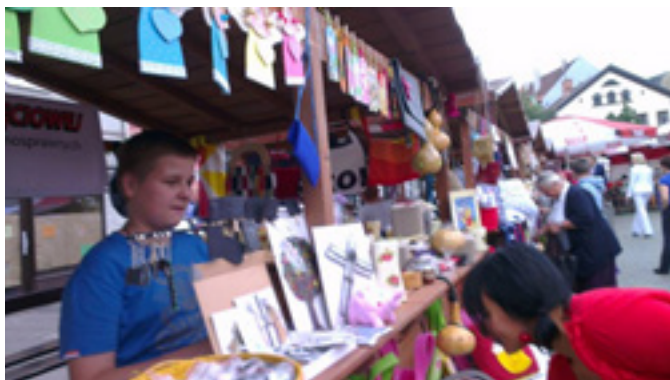
PRZYKŁAD Z REGIONU - WTZ

Warsztaty Terapii Zajęciowej prowadzone przez Stowarzyszenie Dzieci i Osób Niepełnosprawnych w Miejskiej Górcie

Obecnie na Warsztatach działa 11 pracowni – Techniczna, Krawiecka, Artystyczna, Ogrodnicza, Społeczna, Witrażu, Gospodarstwa, Muzyczna, Komputerowa, Dziewiarsko Tkacka, Pracownia Gospodarcza.



Rysunek 20 SDION Miejska Górka



Rysunek 21 Prace uczestników WTZ

SDION zajmuje się działalnością na rzecz osób niepełnosprawnych oraz osób z rodzin patologicznych i związanych z wykluczeniem społecznym. Obecnie prowadzimy Warsztaty Terapii Zajęciowej dla 55 osób niepełnosprawnych, świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci z rodzin alkoholików i zw. z patologią w rodzinie. Ponadto wspomagamy założone przez nas klasy integracyjne w szkole podstawowej oraz klasy specjalne.

37

Organizujemy festyny i wyjazdy dla członków naszego stowarzyszenia (ponad 300 osób zarejestrowanych) jak i festyny dla społeczności lokalnej. W ramach prowadzonych programów pomagamy prawnie, psychologicznie i pedagogicznie społeczności lokalnej, szczególnie osobom niepełnosprawnym.

Spółka z o. o. non – profit

Podstawą prawną prowadzenia tego typu działalności jest **kodeks spółek handlowych**, zgodnie z którym spółka z o.o. może mieć inne cele, niż osiąganie zysku, tj. cele społeczne. Osiągane z działalności spółki zyski nie mogą podlegać podziałowi między udziałowców. Najważniejszym dokumentem spółki jest umowa spółki, sporządzona w formie aktu notarialnego, w której należy uwzględnić wyżej wymienione zasady działalności. Aby założyć spółkę wystarczy 5000 zł wniesione w formie finansowej lub rzeczowej. W przypadku, gdy spółkę zakłada organizacja pozarządowa, trzeba liczyć się z tym, że majątek pozyskany na działalność statutową nie może być przekazany na wkład do spółki. Organizacja musi pozyskać takie środki, które mogą być przekazane na wkład do powstającej spółki. Mogą to być środki np. z działalności gospodarczej lub dotacja celowa z przeznaczeniem na wkład do spółki. Środki takie będą opodatkowane podatkiem od osób prawnych, takiej darowizny darczyńca nie może też odliczyć od

podstawy opodatkowania [<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672516>].

Strukturę spółki tworzy zgromadzenie wspólników i zarząd. Najważniejszym organem spółki jest zgromadzenie wspólników. Przez nich powoływany jest zarząd, który reprezentuje spółkę i zajmuje się prowadzeniem jej bieżących spraw.

Wszyscy wspólnicy mają równe prawa i obowiązki, chyba, że umowa spółki stanowi inaczej. Również sposób dystrybucji zysku nie jest ściśle określony. Można go kształtować dowolnie i wprowadzić zapis dotyczący przeznaczania całości dochodu na realizację celów statutowych. Spółka taka może ubiegać się o status organizacji pożytku publicznego.

PRZYKŁAD Z REGIONU - SPÓŁKA Z O.O NON - PROFIT

Przedsiębiorstwo Społeczne - Diakonijna spółka zatrudnienia sp. z o.o. [www.dsz-kwilcz.pl] powstało z inspiracji i współpracy niemieckiej fundacji Wohnen und Beraten z polskimi organizacjami pozarządowymi – Fundacją Barka, Stowarzyszeniem Dla Ludzi i Środowiska oraz gminą Ewangelicko-Augsburską w Poznaniu i Gminą Kwilcz.

Jest to przedsięwzięcie o charakterze modelowym, którego celem jest kształcenie zawodowe i nabywanie kwalifikacji przez osoby wywodzące się ze środowisk dotkniętych długotrwałym bezrobociem, niepełnosprawnością, uzależnieniem czy bezdomnością. Przygotowanie zawodowe połączone jest z integracją społeczną i zatrudnieniem. Model ten będzie mógł być przenoszony w inne, dotknięte podobnymi problemami regiony, a dzięki osiągniętym kwalifikacjom i wykształceniu osoby zatrudnione w spółce uzyskują kompetencje pozwalające na pełne uczestnictwo w życiu społecznym.



Działający w ramach spółki zakład produkcyjno-usługowy głównie zajmuje się regeneracją pojemników uniwersalnych i specjalistycznych dla volkswagena, a także produkcją nowych pojemników do różnych rodzajów części.

Zakład świadczy usługi w zakresie:

- **cięcia i gięcia blach, profili;**
- **spawalnictwa: metodą Mig/Mag, MMA , a także wykonujemy spawanie gazowe;**
- **obróbki skrawaniem;**
- **piaskowania i malowania [<http://barka.org.pl/content/przedsiębiorstwo-spoeczne-dia-konijna-spolka-zatrudnienia-sp-oo-0>]**

ZBIÓR PRZYDATNYCH PUBLIKACJI I STRON WWW

Poniżej przedstawiamy zbiór przydatnych publikacji i stron www traktujących o Ekonomii Społecznej. Katalog ten jest katalogiem otwartym i może być rozszerzany o kolejne, nowe pozycje

NAZWA	LINK DO POBRANIA/STRONA WWW
As Biznesu Opiniotwórczy kwartalnik o społecznej odpowiedzialności	http://asbiznesu.pl/phocadownload/ab7.pdf
ATLAS Ekonomii Społecznej	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=448
Badania perspektyw rozwoju działalności polskich podmiotów ekonomii społecznej w branżach. Wybrana branża: edukacja – przedszkola	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2008.14.pdf
Badanie społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej w Polsce za pomocą narzędzia ESometr. Raport z badania	http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/Raport_SWD.pdf
Budowanie kompetencji dla przedsiębiorczości społecznej. Syllabusy do szkoleń	http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/es_budowanie.pdf
Centra Integracji Społecznej	http://www.owies.org.pl/media/cis.pdf
Dlaczego warto założyć spółdzielnię socjalną	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=3
Dyrektywa Rady Unii Europejskiej 2000/78/WE z 2 listopada 2000 r. w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania przy zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu	http://www.niepelnosprawni.gov.pl/download/(l5iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhaJKfntyyU6Dfj-piin5iZnuayU56wdszgqMPR1-zvgsTotczglZCWk6Om-WJWky82VpsLMha71)/files/dokumenty_miedzynarodowe/dyrektywa_rady_2000.70.we.pdf
Ekonomia społeczna a rozwój	http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/es_ekonomia.pdf
Ekonomia Społeczna w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki	http://www.owies.org.pl/media/es-w-pokl.pdf
Europejskie doświadczenia w sprawie zatrudnienia socjalnego na przykładzie Finlandii i Włoch	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=4
Formalno-prawne aspekty funkcjonowania spółdzielni socjalnej	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=434
Główny Urząd Statystyczny	http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka/-spoleczna-wolontariat
Gospodarka Społeczna Już Wiem	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=50
Informator Ekonomii Społecznej	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=438
Jak diagnozować mechanizm uczenia się w organizacjach rządowych	http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/mus_diagnoza.pdf

Konwencja Nr 159 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych przyjęta w Genewie dnia 20 czerwca 1983 r. (ratyfikowania przez (.Polskę w 2005 r	http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-DU20050430412
Kooperatywa. Polskie korzenie przedsiębiorczości społecznej	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2010.7.pdf
Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, projekt z dnia 23.06.2014 r	http://www.mpips.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/projekty-programow-i-inne/projekt-krajowego/--programu-rozwoju-ekonomii-spoecznej
ManifESt – Ekonomii Społecznej	http://www.owies.org.pl/media/manifest_es.pdf
Marketing społeczny dla NGO	http://www.owies.org.pl/media/marketing-spoeczny-ngo.pdf
Organizacja 2.0, Jak zarządzać organizacją pozarządową prowadzącą działalność gospodarczą	http://pisop.pl/component/phocadownload/category/1-raporty-z-dzialalnosci?download=301:organizacja-2-0-jak-zarzadzacz-organizacja-pozarzadowa-priowadzaca-dzialalnosc-gospodarcza
Organizacje pozarządowe - w czym mogą pomóc	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=6
Podmioty ekonomii społecznej. Organizacje pozarządowe	http://www.owies.org.pl/media/organizacje-pozarzadowe.pdf
Podsumowanie monitoringu prawa przedsiębiorczości społecznej	http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomia-spoleczna.pl/public/Biblioteka/2013.5.pdf
Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej	http://www.owies.org.pl/media/pojecie-koncepcje-es.pdf
"Półrocznik „Ekonomia społeczna	http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/909281 http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomia-spoleczna.pl/public/Biblioteka/2013.4.pdf http://ekonomiaspoleczna.msap.pl/downloads/polrocznik_es6.pdf http://ekonomiaspoleczna.msap.pl/downloads/polrocznik_es5.pdf http://ekonomiaspoleczna.msap.pl/downloads/polrocznik_es4.pdf http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es3.pdf http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es2.pdf http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es1.pdf
Praca. Poradnik poszukujących pracy	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=9
Prawne uwarunkowania współpracy samorządów i organizacji pozarządowych	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2009.13.pdf
Prawo spółdzielcze z dnia 16 września 1982 r	http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-DU19820300210

Regionalny Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Wielkopolskim na lata 2013-2020, Załącznik do uchwały numer 2878/2012 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2012 roku	<a href="http://www.rops.poznan.pl/pub/uploaddocs/gtx/regionalny-plan-rozwoju-ekonomii-spo-
lecznej-w-wojewodztwie-wielkopolskim-na-la-
ta-2013-2020.1356081040.doc">http://www.rops.poznan.pl/pub/uploaddocs/ gtx/regionalny-plan-rozwoju-ekonomii-spo- lecznej-w-wojewodztwie-wielkopolskim-na-la- ta-2013-2020.1356081040.doc
Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego z dnia 4 sierpnia 2003	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20031471431">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20031471431
Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania z dnia 27 grudnia 2005	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/Down-
load?id=WDU20110060025&type=2">http://isap.sejm.gov.pl/Down- load?id=WDU20110060025&type=2
Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2007 r. w sprawie określenia wzorów zaświadczeń dołączanych do wniosku o wpis spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20071491051">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20071491051
Spółdzielnia socjalna - wspólne wyjście z bezrobocia	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=5
Strona Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych	http://www.ekonomiaspoleczna.pl
Strona Stowarzyszenia Klon/Jawor	www.wielkopolskie.ngo.pl
Strona Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego	www.wielkopolskiewici.pl
Tworzenie i działalność spółdzielni socjalnej	<a href="http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/
uploads/2014/03/2009.11.pdf">http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/ uploads/2014/03/2009.11.pdf
Ustawa z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20060940651">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20060940651
Ustawa z dn. 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU19971210769">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU19971210769
Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20040640593">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20040640593
Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20031221143">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20031221143
Ustawa z dnia 19 listopada 1999 prawo o działalności gospodarczej	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20001141193">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20001141193
Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20040991001">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20040991001
Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej	<a href="http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-
DU20041731807">http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W- DU20041731807

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie	http://www.pozytek.gov.pl/download/files/new/ustawa_o_dzialalnosci_pozytku_publicznego_i_o_wolontariacie.docx
Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20111270721&type=3
Vademecum lustratora	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=47
Wokół Ekonomii Społecznej	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2012.4.pdf
!Wspólna praca Nas wzbogaca	http://www.spoldzielnie.org/download.php?ID=437
Zakład Aktywności Zawodowej jako przedsiębiorstwo społeczne	http://www.owies.org.pl/media/zaz-jako-ps.pdf
Zakłady Aktywności Zawodowej. Raport z badania	http://www.owies.org.pl/media/zaz_raport-2009.pdf
Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej	http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/es_zarzadzanie.pdf
Zatrudnianie pracowników w organizacjach pozarządowych	http://www.owies.org.pl/media/zatrudnianie-pracownikow-op.pdf
Zewnętrzne finansowanie podmiotów ekonomii społecznej	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2009.12.pdf
Zrób biznes – jak współpracować z Podmiotami Ekonomii Społecznej	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2012.9.pdf
Zrób biznES – przewodnik dla Przedsiębiorstw Społecznych po współpracy z biznesem	http://ekonomiaspoleczna.pisop.pl/wp-content/uploads/2014/03/2012.10b.pdf

SPIS ILUSTRACJI:

Rysunek 1 Obszar działania PS.....	12
Rysunek 2 Stowarzyszenie Wszyscy Ludzie Dobrej Woli	20
Rysunek 3 Zajęcia z hipoterapii.....	21
Rysunek 4 Zajęcia z hipoterapii.....	21
Rysunek 5 Sprzątanie - PTWZK	22
Rysunek 6 Ogrodnik - PTWZK.....	22
Rysunek 7 Warsztaty ceramiczne	24
Rysunek 8 Warsztaty ceramiczne	24
Rysunek 9 Zajęcia na basenie.....	25
Rysunek 10 OpenTechnologies.....	26
Rysunek 11 Blues Hostel.....	27
Rysunek 12 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej według wódtw w 2012 r	29
Rysunek 13 Produkty ZAZ Leonów.....	30
Rysunek 14 Zajęcia dla seniorów	31
Rysunek 15 Zajęcia dla bezrobotnych	31
Rysunek 16 Rozmieszczenie centrów integracji społecznej według województw w 2012 r	33
Rysunek 17 Plener rzeźbiarski.....	33
Rysunek 18 Liczebność WTZ i ZAZ w latach 2005 - 2012	35
Rysunek 19 Rozmieszczenie WTZ według województwa i rodzaju podmiotu prowadzącego	36
Rysunek 20 SDION Miejska Górka	37
Rysunek 21 Prace uczestników WTZ.....	37

BIBLIOGRAFIA:

Gościński G., 2012, Stowarzyszenie rejestrowe – charakterystyka ogólna, <http://www.prawnik-online.eu/stowarzyszenie-rejestrowe--charakterystyka-ogolna,13,366.html>

Kacprzak L., Paják K., 2006, Społeczeństwo obywatelskie interdyscyplinarny wymiar problemu, PWSZ

Krawczyk A., 2013, Stowarzyszenie rejestrowe czy zwykłe?, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/852620.html>

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej, Projekt z 23 czerwca 2014 r., Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej,

Miżejewski C., 2008, Polityka państwa wobec sektora gospodarki społecznej, Ekonomia Społeczna, Teksty,

Ratajczak R., 2011, Raport Regionalny. Województwo Wielkopolskie, <http://polskazachodnia2020.pl/attachments/article/14/Raport%20regionalny-%20Wojew%C3%B3dztwo%20Wielkopolskie.pdf>,

Red. Leś E., 2008, Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne wprowadzenie do problematyki, IPS

Red. Poławski Paweł, 2012, Trzeci sektor: fasady i realia,

Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2008, Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce

Ucieklak - Jeż P., Kulesza M., 2013, Przedsiębiorczość społeczna w Polsce, Akademia im. J. Długosza, Częstochowa

Wstępne wyniki badania społecznej i ekonomicznej kondycji organizacji trzeciego sektora w 2012 r, opublikowane 28.03.2014 r.,

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wstepne-wyniki-badania-spolecznej-i-ekonomicznej-kondycji-organizacji-trzeciego-sektora-w-2012-r,3,5.html>

Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2012 r., stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../centra_integracji_spolecznej_2012.pdf